

Õiguskantsler

Esimees Märt Rask
Riigikohus
info@riigikohus.ee

Teie 12.12.2012 nr 4-3-131-12
Õiguskantsler 2.01.2013 nr 9-2/121678/1305764

**Arvamus põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses
Kuni 30.06.2012 kehtinud riigilõivuseaduse § 57 lg 1 ja 22 ning lisa 1**

Austatud Riigikohtu esimees

Pöördusite minu poole ja küsisite põhiseaduslikkuse järelevalve asjas nr 4-3-131-12 (maa- ja ringkonnakohtus tsiviilasi nr 2-11-26939) arvamust 01.01.2011 kuni 30.06.2012 kehtinud riigilõivuseaduse (RLS) § 57 lg 1 ja lisa 1 sätete põhiseaduspärasuse kohta, mis koostoimes nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga 28 760,24 kuni 31 955,82 eurot hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt riigilõivu 3 195,58 eurot. Samuti palusite eraldi hinnata viidatud sätete asjassepuutuvust.

Tutvusin Tallinna Ringkonnakohtu 04.12.2012 ja 11.12.2012 määrustega nr 2-11-26939 ning elektroonilise kohtuinfosüsteemi (KIS) vahendusel tsiviilasja muude materjalidega ja **leian, et:**

- 1. Tallinna Ringkonnakohtu 04.12.2012 algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus ei ole lubatav,**
- 2. PS § 15 lg 1 lausega 1, PS § 24 lõikega 5 ning PS §-ga 11 ei olnud kooskõlas hagi esitamise ajal kehtinud RLS § 57 lg 1 koostoimes lisaga 1 ning ja apellatsioonkaebuse esitamise ajal kehtinud § 57 lõiked 1 ja 22 koostoimes lisaga 1 osas, mille alusel tuli tsiviilasjas hinnaga 28 760,24 kuni 31 955,82 eurot tasuda hagiavalduselt ja apellatsioonkaebuselt riigilõivu 3 195,58 eurot.**

Selgitan oma seisukohti alljärgnevalt.

Ühtlasi teatan, et ei soovi asja arutamist suulises menetluses.

I Vaidlusalused sätted

Riigilõivuseadus (kehtivus 01.01.2011 kuni 30.06.2012)

„§ 57. Hagiavalduse, avalduse ja kaebuse läbivaatamine

(1) Hagiavalduse esitamisel tasutakse riigilõivu lähtuvalt hagihinnast käesoleva seaduse lisa 1 järgi või kindla summana.

[---]

(22) Tsiviilasjas tehtud maakohtu otsuse peale apellatsioonkaebuse esitamisel tasutakse riigilõivu sama palju, kui tuleb tasuda hagi või muu avalduse esialgsel esitamisel maakohtule, arvestades apellatsioonkaebuse ulatust.

[---]

Lisa 1 riigilõivuseaduse juurde „RIIGILÕIVU TÄISMÄÄRAD AVALDUSE ESITAMISE EEST TSIVIILKOHTUMENETLUSES“

Tsiviilasja hind kuni, k.a	Riigilõivu täismäär
28 760, 24	
31 955,82	3195,58

”

II Õiguskantsleri seisukoht

1. Põhiseaduslikkuse järelevalve lubatavus – vaidlusaluse sätte asjassepuutuvus

1. Tsiviilasjas nr 2-11-26939 tasus hageja hagi esitamisel 09.06.2011 riigilõivu 3 195,58 eurot (hagihind 29 545,90 eurot). Harju Maakohtu 13.04.2012 otsuse vaidlustamisel 14.05.2012 tasus hageja apellatsioonkaebuselt riigilõivu samas summas. Hageja esitas 25.07.2012 Tallinna Ringkonnakohtule tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 150 lg 1 p 1 alusel taotluse tasutud riigilõivu osaliseks tagastamiseks. Hageja viitas oma taotluses mh Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 12.04.2012 määrusele nr [3-2-1-37-12](#), mille p 10 järgi on riigilõivu tagastamise taotlusel lubatav esitada väide riigilõivu põhiseaduspärasusest¹. Hageja palus tagastada väidetavalt enamakstud riigilõivu summa nii hagi kui ka apellatsioonkaebuse esitamise eest. Selle tsiviilasja menetlus Tallinna Ringkonnakohtus jätkub.

2. Tallinna Ringkonnakohus tunnistas oma 04.12.2012 määrusega nr 2-11-26939 põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis kohaldamata kuni 30.06.2012 kehtinud RLS § 57 lg 1 ning lisa 1 sätte, mis koostoimes nägid ette kohustuse tasuda tsiviilasjas hinnaga 28 760,24 kuni 31 955,82 eurot hagiavalduselt riigilõivu 3 195,58 eurot.² Tallinna Ringkonnakohtu 11.12.2012 määrusega samas asjas parandas kohus eelmist määrust, täiendades resolutsiooni ka apellatsioonkaebuselt samas summas nõutava riigilõivu põhiseadusvastaseks tunnistamisega.

3. Tallinna Ringkonnakohtu arvates on asjassepuutuvaks sätteks hagi ja apellatsioonkaebuse esitamise hetkel kehtinud RLS § 57 lg 1 koostoimes lisaga 1, mis nägi ette riigilõivu määra hagi esitamiseks. Arvestades asjaolu, et ringkonnakohtu määrusega hinnati põhiseadusvastaseks ka apellatsioonkaebuselt tasuda tulev riigilõivu summa, oleks ringkonnakohus pidanud selles osas lugema koostoimes RLS § 57 lg 1 ja lisaga 1 asjassepuutuvaks ka RLS § 57 lg 22.³

¹ „[---] Kolleegiumi arvates on sellise väite esitamine riigilõivu tagastamise taotluses lubatav. Hageja ei ole kaotanud riigilõivu põhiseaduse vastasusele tuginemise õigust põhjusel, et Riigikohus tema kassatsioonkaebust ei menetlenud. Riigilõivu tasumise või tagastamise küsimus ei olnud selle kaebuse esemeks, vaid üksnes esitatud vastuväitena ringkonnakohtu tegevusele [---].“ Vt ka allmärkus 10.

² Samas määras ringkonnakohus põhiseaduspärase riigilõivu suuruseks kuni 31.12.2008 kehtinud RLS järgi 1 406,06 eurot (viitega RKPJKo 07.05.2012 nr [3-4-1-7-12](#) (määruses ekslikult 3-2-1-7-12).

³ Vt nt eelmises allmärkuses viidatud Riigikohtu üldkogu otsuse resolutsiooni.

4. Säte, mille põhiseaduspärasust Riigikohus hindab, peab olema põhivaidluse lahendamisel asjassepuutuv. Piirav või kohustav norm on asjassepuutuv siis, kui kohus peaks asja lahendades otsustama selle kehtetuse korral teisiti kui selle kehtivuse korral. Lisaks on Riigikohtul õigus ja kohustus kontrollida, kas kohtule esitatud kaebus oli menetlusnormide kohaselt lubatav.⁴ Mittelubatava hagi või kaebuse menetlemine võrdub kohtu omaalgatusega ja peaks olema välistatud, mistõttu peaks olema välistatud ka mittelubatava hagi või kaebuse kohtumenetlusest välja kasvanud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus (tingimusel, et hagi või kaebus oli mittelubatav selle esitamise ajal kehtinud kohtumenetluse seadustiku järgi).⁵ Lisaks tuleb normi asjassepuutuvuse üle otsustamisel hinnata, kas konkreetse normikontrolli algatanud kohus on õigesti tõlgendanud põhiseadusvastaseks tunnistanud normi.⁶

5. Praegusel juhul esitas hageja väidetavalt enammakstud riigilõivu tagastamise taotluse mitte hagi esitades 09.06.2011 ega apellatsioonkaebust esitades 14.05.2012, vaid apellatsioonimenetluse kestel 25.07.2012, leides, et nii hagi kui ka apellatsioonkaebuse esitamise ajal kehtinud riigilõivu määra sätestanud seadus oli põhiseadusega vastuolus. Teisisõnu tasus hageja riigilõivu hagi ja apellatsioonkaebust esitamisel toona kehtinud seadusega ettenähtud määras ega kasutanud⁷ seadusega ettenähtud võimalust vaidlustada lõivu ette nägevate riigilõivuseaduse sätete põhiseaduspärasust. Hageja käitumisest võib järeldada, et ta ei pidanud hagi ega ka apellatsioonkaebuse esitamise ajal riigilõivu määra ülemäära kõrgeks, vaid jõudis sellele seisukohale hiljem. Ka kohus ei pidanud toona vajalikuks ise põhiseaduslikkuse järelevalve kontrolli algatada.⁸

6. Olen oma hiljutistes arvamustes Riigikohtule selgitanud enda seisukohta seoses riigilõivu kui enne põhivaidluse arutama asumist lahendada tuleva (eelmenetluse) küsimusega.⁹ Juhul, kui isik ei kasuta oma menetlusõigusi selleks ettenähtud korras ja tähtaja jooksul, tuleb asuda seisukohale, et kohus on selle küsimuse lõplikult lahendanud. Kaebetähtaja ennistamine on lubatav üksnes mõjuval põhjusel. Samuti leian, et TsMS § 150 lg 1 p 1 puhul saab kohus üksnes tuvastada, kas riigilõivu tasuti ettenähtust rohkem, arvestades sellel hetkel kehtinud määramise aluseks olnud korda, mille põhiseaduspärasuses konkreetsetes normikontrollis ei ole enam tagastamise otsustamise hetkel põhjust kahelda.¹⁰

7. Arvestades, et hageja ei esitanud maakohtusse ja ringkonnakohtusse pöördumisel tasuta tuleva riigilõivu suurust ettenägeva õigusnormi põhiseadusele vastavuse vaidlustamise taotlust selleks ettenähtud tähtaja jooksul, ei ole tema sellekohase hiljem esitatud taotluse läbivaatamine enam lubatav.

⁴ RKÜKo 08.06.2009, [3-4-1-7-08](#), p 23.

⁵ Eesti Vabariigi põhiseadus – kommenteeritud väljaanne; § 15, [kommentaar 4.1.3.3](#).

⁶ RKPJKo 31.03.2011, nr [3-4-1-19-10](#), p 23.

⁷ Isiku subjektiivne võimekus tasuta riigilõivu ettenähtud määras ei tähenda veel automaatselt seda, et lõiv oleks põhiseaduspärase suurusega. Kahtluse korral on võimalik taotleda lõivu suurust ettenägeva õigusnormi põhiseaduspärasuse kontrollimist.

⁸ Pannes end kohtu asemele hagi ja apellatsioonkaebuse esitamiste ja riigilõivu tasumiste ajahetkel 09.06.2011 ja 14.05.2012 (ning mitte arvestades alates 01.07.2012 jõustunud märkimisväärselt madalamaid riigilõive), siis võib iseenesest mõista kohtu kaalutlust, miks toona riigilõivu määra ettenägeva normi põhiseaduspärasuse küsimus veel üles ei kerkinud. Konkreetse juhtumi 3 195,58 euro suuruse riigilõivu näol ei olnud tegemist riigilõivu ülemääradega võrreldava, vaid pigem keskmise suurusega summaga (riigilõivu tabeli kõrgeim määr oli 19 173,49 eurot ning ülemäär 95 867,47 eurot).

⁹ Õiguskantsleri 17.12.2012 arvamused Riigikohtule, kirjad nr [9-2/121622/1205735](#) ja [9-2/121630/1205745](#); 14.12.2012 kiri nr [9-2/121621/1205726](#); 27.11.2012 kiri nr [9-2/121530/1205421](#);

¹⁰ Hageja taotluses viidatud RKTKm 12.04.2012 nr [3-2-1-37-12](#) käsitleb TsMS § 150 lg 1 p 1 alusel enammakstud riigilõivu tagastamist olukorras, kus konkreetsetes asjas kohaldamisele kuulunud riigilõivu puudutavad sätted on teises asjas juba tunnistanud põhiseadusega vastuolus olevaks ja seetõttu kehtetuks.

2. Normikontrolli põhjendatus, asjassepuutuvate normide vastavus Põhiseadusele

8. Juhul, kui Riigikohus peab Tallinna Ringkonnakohtu 04.12.2012 algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve taotlust siiski lubatavaks, märgin, et minu hinnangul oli **01.01.2011 kuni 30.06.2012 kehtinud RLS § 57 lg 1 ja lisa 1** koostoimes kehtinud regulatsioon, mille kohaselt tuli tasuda 29 545,90 eurot maksva **hagi esitamiseks riigilõivu 3 195,58 eurot ning RLS § 57 lg-te 1 ja 22 ning lisa 1** koostoimes kehtinud regulatsioon, mille kohaselt tuli sama hagihinnaga **apellatsioonkaebuse esitamiseks tasuda riigilõivu 3 195,58 eurot, ülemäära kõrge piirang kohtusse pöördumiseks.**

9. Asusin 2010. aastal kehtinud riigilõivude kohta hinnangut andes seisukohale, et haldusasjades olid appellatsioonkaebuse esitamiseks nõutavad riigilõivud 961,53 ja 2 199,22 eurot ülemäära kõrged.¹¹ 2011. aastal kehtinud riigilõivude kohta asusin seisukohale, et tsiviilasjas hagi esitamisel nõutavad riigilõivud 4 473,81 eurot¹², 4 793,37 eurot¹³ ja 6 391,16 eurot¹⁴ ning appellatsioonkaebuse esitamiseks nõutav riigilõiv 5 432,49 eurot¹⁵ olid ülemäära kõrged. 2012. aastal kehtinud riigilõivude kohta asusin seisukohale, et ülemäära kõrge oli haldusasjas tasuda tulev riigilõiv 5 485,18 eurot,¹⁶ tsiviilasjas appellatsioonkaebuselt tasuda tulevad riigilõivud 4 154,25 eurot¹⁷, 4 473,81 eurot¹⁸ ja 4 793,37 eurot¹⁹ ning hagi esitamiseks nõutud riigilõiv 4 154,25 eurot²⁰.

10. Eelnimetatud juhtumid puudutavad valdavalt II astme kohtule juurdepääsu (mida Riigikohus on pidanud lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõiguseks²¹). Praegusel juhul on kõne all ka I astme kohtusse pöördumise kui nn absoluutse või ka seadusereservatsioonita põhiõiguse piirang, mis peab viimane olema isiku jaoks kõrgemalt tagatud. Võrreldes praegu kehtiva riigilõivuseaduse redaktsiooniga, mis näeb hagihinna 29 545,90 puhul ette riigilõivu täismäära 1000 eurot (e-toimiku kaudu esitamisel 850 eurot), on 01.01.2011 kuni 30.06.2012 kehtinud riigilõivu määra vahe kolmekordne. Seetõttu ei pea ma vajalikuks esitada põhjalikku analüüsi hagilt ja appellatsioonkaebuselt riigilõivuna 3 195,58 euro nõudmise põhiseaduspärasuse kohta, vaid leian, et minu eelviidatud seisukohtade kaalutlused kohalduvad ka praegusele juhtumile.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder

¹¹ Õiguskantsleri 16.08.2011 arvamused Riigikohtule, kirjad nr [9-2/111079/1104120](#) ja [9-2/111081/1104121](#).

¹² Õiguskantsleri 17.12.2012 arvamus Riigikohtule, kiri nr [9-2/121630/1205745](#).

¹³ Õiguskantsleri 27.11.2012 arvamus Riigikohtule, kiri nr [9-2/121530/1205421](#).

¹⁴ Õiguskantsleri 14.12.2012 arvamus Riigikohtule, kiri nr [9-2/121621/1205726](#).

¹⁵ Õiguskantsleri 10.04.2012 arvamus Riigikohtule, kiri nr [9-2/120407/1201675](#).

¹⁶ Õiguskantsleri 13.09.2012 arvamus Riigikohtule, kiri nr [9-2/121225/1204267](#).

¹⁷ Õiguskantsleri 17.12.2012 arvamus Riigikohtule, kiri nr [9-2/121622/1205735](#).

¹⁸ Õiguskantsleri 27.08.2012 arvamus Riigikohtule, kiri nr [9-2/121137/1203938](#).

¹⁹ Õiguskantsleri 27.08.2012 arvamus Riigikohtule, kiri nr [9-2/121138/1203939](#).

²⁰ Õiguskantsleri 17.12.2012 arvamus Riigikohtule, kiri nr [9-2/121622/1205735](#).

²¹ RKÜKo 12.04.2011, nr [3-2-1-62-10](#), p 38.